

IJODNING QO'SH QANOTI
(MIRMUHSIN IJODI PROFESSOR U.NORMATOV TADQIQOTLARI ASOSIDA)

Xo'janioyozova Yulduz
UrDU Filologiya fakulteti
Adabiyotshunoslik yo'nalishi
1-kus magistranti

Annatsiya: *Ushbu maqolada Mirmuhsin ijodidagi proza va poetika professor U.Normatov adabiy suhbatlari va tadqiqotlari asosida tahlil qilindi.*

Kalit so'zlar: *Tur, janr, proza, tadqiqot, nosir, "Yosh kuch", Abdulla Qahhor, "Ziyod va Adiba" she'riy roman, "Arab hikoyalari" turkumi.*

Badiiy iste'dod adabiy tur, janrlar orqali namoyon bo'ladi, badiiy ijodga layoqati bor inson istalgan tur va janrda qalam tebratishi, aslida muhim emas; odatda ulkan iste'dod sohiblari, nari borsa ikki-uch tur va janrlardagina o'zi yaqqol ko'rsata oladi. Prozada yaxshi asarlar yaratib she'riyatda biror satr ham qoralay olmaydigan yoki, aksincha, she'riyatda katta dovrug' qozonsa-da, prozaga bir bor qo'l urmagan adiblar ham kam emas, aslida. Bir odamda ikki fazilatning namoyon bo'lishi noyob fazilat. She'riyat bilan prozani umr bo'yi birdek kaftida tutgan G'afur G'ulom yoki Oybeklar singari Mirmuhsin ham iste'dodli nosir va yaxshi shoir sifatida elga tanilgan.

Mirmuhsinning "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" jurnalida chop etilgan ilk she'ri "Ispan yigiti" o'sha davr kitobxonlar uchun yangilik bo'lib kirib keldi. Xuddi shu yillarda pionerlar jurnali hisoblangan "Yosh kuch"da yozuvchining "Sheralining mardligi", "Ovchi bolalari" hikoyalari ham nashr qilinadi. Bundan ko'rinib turibdiki, u badiiy ijodni ham proza, ham poeziyada baravariga olib borgan. Ammo ijodkor Umarali Normatov bilan bo'lgan suhbatida "...50-yillarning o'rtalariga qadar she'riyat ustun kelgani, ehtimol, mening o'sha kezlardagi holatim, kayfiyatim, maylim bilan aloqadordir. Har qanday ijodkor yoshlik, yigitlik paytida she'riyatga yaqinroq bo'ladi"⁶⁵- deya 50-yillardagi sermahsul ijodi haqida alohida haqida to'xtalib o'tadi. Bolalar adabiyoti uchun yozilgan kichik hikoyalari ham aynan shu yillarga to'g'ri keladi. "Qalam sohibi ikki janr va hatto bir necha janrlarda ham mahorat bilan yaxshi asarlar yaratishi mumkin. Lekin bir adabiy turda u ustun bo'ladi"⁶⁶- deydi yozuvchi. Ijodkor aynan shu yillari o'zbek shoirlari orasida birinchi bo'lib she'riy roman ("Ziyod va Adiba" 1954-58) janriga qo'l urdi. Romanda yoshlar hayoti, yigit qizlarning ilm olish yo'lidagi zahmatlari, sevgi sarguzashtlari, ma'naviy dunyosi yozuvchi mahorati ila samimiy tasvirlangan. Muallif roman qahramonlari Ziyod, Adiba, Dehqonboy ota kabi obrazlarni yaratar ekan, asosan, ularni hayotiy bayoqlarda

⁶⁵ Normatov U., Abdullayev O. Ijodning qo'sh qanoti.-T.:Adabiyot va san'at nashriyoti,1981.-81b

⁶⁶ Normatov U. Yetuklik.- T.:Adabiyot va san'at nashriyoti,1982.-270 b

chizishga harakat qiladi. Obrazlarni ruhan boy dunyosi har qanday kitobxonni o'ziga jalb qiladi va voqealarni teran tahlil qilishga yordam beradi. Asardagi Tal'at obrazi ham hayotiy ruh bilan sug'orilgan deya olamiz, albatta. Chunki, jamiyatdaga naf keltirmaydigan, quruq savlat, olifta yigitlar qiyofasi aynan shu obraz orqali ochib berilgan. Muallif Ziyod va Tal'at obrazlarini qiyosiy tarzda yaratar ekan, haqiqiy go'zallik kishining tashqi dunyosida emas, balki uning qalbida, mehnati va qilgan ezgu ishlarida ekanligiga urg'u beradi. Ammo romandagi obrazlar sistemasi va syujet chizgilarining muayyan qolib asosida yaratilganligi, afsuski, uning to'laqonli real hayotni tasvirlashiga to'siq bo'lgan. Balki, yozuvchining bu qiyin va murakkab janrda birinchi marta birinchilardan bo'lib o'z kuchini sinab ko'rayotganligi bilan ham bo'liqdir. Aynan shu kamchiliklar o'sha davr adabiy tanqidchiligida asosiy mavzu bo'ldi desak adashmagan bo'lamiz. Jumladan, Abdulla Qahhor roman haqida keskin fikr bildirgan bo'lsa-da, yozuvchining keyinchalik yaratilgan "Arab hikoyalari" turkumiga kiruvchi "Yo'qolgan javohir" va "Iskandariya ko'rfazi" haqida mamnuniyat bilan shunday deydi: "Bularni asar desa bo'ladi, bu yerda hayot bor, qalb bor, katta dard, odam bolasining tashvishiga chuqur hamdardlik bor"⁶⁷.

Mirmuhsin hikoya, hajviya, romanlar yozishdan tashqari qissa janrida ham unumli qalam tebratgan. Yozuvchining "Oq marmar", "Cho'ri", "Tungi chaqmoqlar" qatori "Jamila" (1956) qissasi ham kitobxonlar orasida qo'lma-qo'l bo'lishga ulgurgan. Asarda tilga olingan, ko'tarilgan ma'naviy-axloqiy muammolar keyinchalik o'zbek qissalarida, qolaversa, prozasida keng miqyosda ishlandi, chuqurlashdi, jumladan, yozuvchining o'zi ham ijodida aynan shu muammolarni, motivlarni ko'tarishga harakat qildi. Asardagi ko'plab bahs-munozaralarga sabab bo'lgan jihatlaridan biri shuki, unda muallif o'zbek turmushiga uzoq yillardan beri chang solib kelayotgan, hattoki bugungi kunda ham zahri tugab bitmagan, ayrim odamlar ongida hamon saqlanib kelayotgan mutelik, tobelik, itoatkorlik psixologiyasi ustida jiddiy bahs qo'zg'aydi, shu kamchiliklarni hayotdagi ko'ngilsiz oqibatlarini ochib berishga harakatTermiz davlat pedagogika instituti

⁶⁷ Normatov U., Abdullayev O. Ijodning qo'sh qanoti.-T.:Adabiyot va san'at nashriyoti,1981.-84b